

Rodzina zastępcza jest alternatywną formą wychowania dla dzieci pozbawionych możliwości wzrastania w rodzinie naturalnej. Przyczyn tych jest wiele, wszystkie jednak sprowadzają się do jednego mianownika – niewydolności wychowawczej rodziców biologicznych. Rodzina zastępcza zapewnia dziecku opiekę. Ma za zadanie dbanie o jego rozwój fizyczny i intelektualny, zdrowie, ubranie i wyżywienie. Stymuluje rozwój szkolny, organizuje wypoczynek wakacyjny oraz pogłębia zainteresowania. Uczy, jak tworzyć więzi, dbać o innych i o siebie. Wypełnia obowiązki rodzicielskie bez przyjmowania pełni rodzicielskich praw. Rodzice naturalni mają nie tylko prawo ale i obowiązek brania udziału w podejmowaniu ważnych dla rozwoju i przyszłości dzieci decyzji (np. przy wyborze zawodu, wykonywaniu poważnych zabiegów medycznych). Funkcja rodziny zastępczej wygasa po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności lub w przypadku gdy dziecko powraca do swojej rodziny biologicznej.

Istnienie rodziny zastępczej reguluje ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. /Dz.U. z 2009 r. Nr 175 poz. 1362/ oraz rozporządzenie Ministra Pracy i polityki Społecznej w Sprawie Rodzin zastępczych z dnia z dnia 18.10.2004 r. /Dz.U. Nr 233, poz. 2344 z późn. zm./

Wyżej wymieniona ustawa o pomocy społecznej wyróżnia następujące rodzaje rodzin zastępczych:

1. Rodzinę zastępczą spokrewnioną czyli taką w której pomiędzy wychowankiem a rodzicem zastępczym istnieją więzy krwi. Funkcję tę pełnią zazwyczaj najbliżsi krewni dziecka: dziadkowie, wujostwo, starsze pełnoletnie rodzeństwo.
2. Rodzinę zastępczą niespokrewnioną może stanowić osoba lub osoby, które zajmują się dzieckiem lub dziećmi, z którymi nie wiąże jej żaden stopień pokrewieństwa. Nie pełni swej funkcji zawodowo, więc nie pobiera z tego tytułu żadnego wynagrodzenia. W praktyce, tam gdzie sytuacja rodzinna dziecka na to pozwala (tzn. rodzice naturalni są pozbawieni praw rodzicielskich), niespokrewniona rodzina zastępcza często decyduje się na adopcję i staje się rodziną adopcyjną.
3. Rodzina zastępcza zawodowa to rodzina, która z tytułu wykonywanej pracy otrzymują wynagrodzenie. Opiekują się niespokrewnionymi dziećmi, najczęściej we własnych mieszkaniach czy domach. Osoby takie (w wypadku małżeństwa zarówno żona jak i mąż) muszą przejść przez cykl badań i szkolenie oraz otrzymać zaświadczenie kwalifikacyjne.

W wypadku małżeństwa, wynagrodzenie otrzymuje jedna osoba, która deklaruje nie podpisywać umowy o pracę z innym pracodawcą. Druga osoba zobowiązuje się do świadczenia pomocy w opiece nad dziećmi na warunkach wolontariatu (czyli nieodpłatnie). Wyróżniamy następujące rodzaje zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem rodzin zastępczych:

- zawodowa niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza o charakterze pogotowia opiekuńczego - zajmuje się opieką krótkoterminową do 12 miesięcy, która może wyjątkowo zostać przedłużona do 15 miesięcy. Trafiają tu dzieci w różnym wieku, często

noworodki i niemowlaki. Jest to okres, w którym rodzina naturalna dziecka, z pomocą odpowiednich służb, może podjąć próbę rozwiązania swoich problemów, albo też jest to okres na uporządkowanie sytuacji prawnej np. dla niemowlęcia porzuconego przez rodziców znalezienie rodziców adopcyjnych.

- zawodowa wielodzietna niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza, to forma opieki, która - biorąc pod uwagę obowiązki związane z opieką nad dziećmi i ich liczbę - przypomina rodzinny dom dziecka. Jest jednak mniej skomplikowana pod względem organizacyjnym i rozliczeniowym. W wielodzietnej rodzinie zawodowej może znajdować się równocześnie od 3 do 6 dzieci.

- specjalistyczna niespokrewniona z dzieckiem zawodowa rodzina zastępcza - jest przeznaczona dla dziecka wymagającego dodatkowej opieki czy pielęgnacji. Trafiają tu dzieci z problemami rozwojowymi, zdrowotnymi, z dysfunkcjami, niedostosowane społecznie.

Rodzina zastępcza ma prawo do pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka. Pomocy finansowej udziela starosta właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny zastępczej. Wysokość pomocy pieniężnej uzależniona jest od wieku i stanu zdrowia dziecka, a także niedostosowania społecznego dziecka, jeżeli wykazuje ono przejawy demoralizacji, w rozumieniu przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich. Podstawą ustalania wysokości pomocy pieniężnej jest kwota 1 647 zł zwana dalej podstawą.

W zależności od stanu zdrowia, wieku dziecka, pokrewieństwa lub jego braku, mogą mieć miejsce dodatkowe modyfikacje wysokości kwoty. Określenie zawarte w ustawie o pomocy społecznej i rozporządzeniu o rodzinach zastępczych mówiące o "częściowym pokryciu kosztów", sygnalizuje, że może zaistnieć potrzeba wkładu finansowego rodziny zastępczej w wydatki na utrzymanie dziecka.

Wysokość pomocy pieniężnej wynosi miesięcznie nie mniej niż:

- 60% podstawy – dziecko do 7 lat;
- 80% podstawy - dziecko do 7 lat, posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności;
- 40% podstawy, nie mniej niż 10% - dziecko od 7 do 18 lat;
- 60% podstawy – dziecko od 7 do 18 lat posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności;
- 80% podstawy – dziecko od 7 do 18 lat posiadającego orzeczenie o niepełnosprawności i umieszczonego w rodzinie zastępczej na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach o nieletnich.

Niespokrewniona z dzieckiem rodzina zastępcza otrzymuje dodatkowo na każde umieszczone w niej dziecko kwotę odpowiadającą 10% podstawy z tytułu sprawowania osobistej opieki i jego wychowania

Wyżej wymienioną pomoc przyznaje się na okres pobytu dziecka:

- 1) W rodzinie zastępczej spokrewnionej z dzieckiem, rodzinie zastępczej niespokrewnionej z dzieckiem oraz zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem, wielodzietnej i specjalistycznej rodzinie zastępczej, począwszy od dnia ustanowienia rodziny zastępczej;
- 2) w zawodowej niespokrewnionej z dzieckiem rodzinie zastępczej o charakterze pogotowia rodzinnego, począwszy od dnia, w którym dziecko zostało faktycznie umieszczone w tej rodzinie- nie wcześniej jednak niż od miesiąca złożenia wniosku.

W przypadku, gdy dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej posiada dochód, do którego zalicza się kwotę otrzymywanej renty rodzinnej lub odszkodowawczej wraz z dodatkiem dla sierot zupełnych, zasiłek pielęgnacyjny, otrzymywane alimenty oraz kwotę odpowiadającą dochodom uzyskiwanym z majątku dziecka - kwotę pomocy pieniężnej ustalonej dla danego dziecka pomniejsza się o kwotę odpowiadającą 50% dochodu dziecka z tym, że pomoc pieniężna nie może być mniejsza niż 20 % podstawy w przypadku dziecka niepełnosprawnego lub niedostosowanego.

Dodatkowo rodzina zastępcza na pisemny wniosek może otrzymać jednorazowe świadczenie pieniężne na pokrycie niezbędnych wydatków związanych z potrzebami przyjmowanego do rodziny dziecka w wysokości do 150% podstawy.

W przypadku, gdy na skutek zdarzenia losowego dziecko umieszczone w rodzinie zastępczej wymaga dodatkowej pomocy starosta może przyznać rodzinie zastępczej na częściowe pokrycie skutków tego zdarzenia jednorazowe świadczenia pieniężne w wysokości do 50% podstawy albo okresowe świadczenie pieniężne wypłacane przez okres bezpośrednich skutków tego zdarzenia.

Rodzina zastępcza może otrzymać pomoc w formie rzeczowej o wartości do 50% podstawy. Pomoc pieniężną wypłaca się na podstawie decyzji administracyjnej.

W przypadku stwierdzenia ustania przyczyny umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej centrum pomocy informuje właściwy sąd opiekuńczy o możliwości powrotu dziecka do rodziny naturalnej.

Jak już wyżej wspomniano rodziną zastępczą może zostać rodzina bądź osoba, która nie pozostaje w związku małżeńskim. Osoby te muszą jednak spełniać pewne warunki określone w art. 73 ust. 1 w/w ustawy o pomocy społecznej:

- dają rękojmię należytego wykonywania zadań rodziny zastępczej;
- mają stałe miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- korzystają z pełni praw cywilnych i obywatelskich;
- nie są lub nie były pozbawione władzy rodzicielskiej, nie są ograniczone we władzy rodzicielskiej ani też władza rodzicielska nie została im zawieszona;
- wywiązują się z obowiązku łożenia na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby, gdy ciąży na nich taki obowiązek z mocy prawa lub orzeczenia sądu;
- nie są chore na chorobę uniemożliwiającą właściwą opiekę nad dzieckiem, co zostało stwierdzone zaświadczeniem lekarskim;
- mają odpowiednie warunki mieszkaniowe oraz stałe źródło utrzymania;

- uzyskały pozytywną opinię ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania.

Przy doborze rodziny zastępczej dla dziecka uwzględnia się przede wszystkim:

- osoby spokrewnione lub spowinowaczone z dzieckiem, jeżeli dają gwarancję poprawy sytuacji dziecka;
- przygotowanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej;
- odpowiednią różnicę wieku między kandydatami do pełnienia funkcji rodziny zastępczej a dzieckiem;
- poziom rozwoju i sprawności dziecka, wymagania w zakresie pomocy profilaktyczno - wychowawczej lub resocjalizacyjnej oraz możliwości zaspokajania potrzeb dziecka;
- zasadę nierozłączania rodzeństwa;
- w miarę możliwości opinię wyrażoną przez dziecko.

Jak widać aby zostać rodzicem zastępczym trzeba spełniać szereg przesłanek, niezbędnych do określenia możliwości i zdolności przyszłych rodziców zastępczych. Jest to jednak potrzebne ze względu na fakt, iż oddaje się do rodziny małe bezbronne potrzebujące uczuć, ciepła i wsparcia dziecko. Rodzina zastępcza w wykonywaniu swoich zadań kieruje się przede wszystkim dobrem dziecka. Ma na celu podarowanie mu szczęśliwego dzieciństwa, pokazanie właściwej ścieżki jaką powinien podążać.